

Uchwała z dnia 25 października 2006 r., III CZP 67/06

Sędzia SN Gerard Bieniek (przewodniczący)

Sędzia SN Iwona Koper

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej im. S.K.W. w W. przeciwko "H.S.", sp. z o.o. w S. i Krajowej Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej w S. o ustalenie, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 25 października 2006 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku postanowieniem z dnia 28 czerwca 2006 r.:

"Czy w świetle art. 33 ust. 1 i art. 48 ust. 3 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz.U. z 1996 r. Nr 1, poz. 2 ze zm.) osoby prawne, które były członkami dotychczas działającej Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej a nie będące spółdzielczymi kasami zachowują prawo członkostwa w Kasie Krajowej powstałej z mocy tejże ustawy?"

podjął uchwałę:

Z chwilą wejścia w życie ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz.U. z 1996 r. Nr 1, poz. 2 ze zm.) osoby prawne niebędące spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi nie utraciły z mocy prawa członkostwa w Krajowej Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej.

Uzasadnienie

Sąd pierwszej instancji zaskarżonym apelacją wyrokiem oddalił powództwo o ustalenie, że pozwana spółka nie jest członkiem pozwanej Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej w S. Uznał, że ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz.U. 1996 r. Nr 1,

poz. 2 ze zm. – dalej „ustawa”) nie dała podstaw do przyjęcia, że członkowie Kasy Krajowej działającej przed wejściem w życie ustawy tracą członkostwo z tej racji, iż nie są kasami spółdzielczymi.

Przy rozpoznawaniu apelacji powódki Sąd Apelacyjny uznał, że powstało zagadnienie prawne budzące jego poważne wątpliwości, które przedstawił na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. Podkreślił, że art. 33 ust. 1 i art. 48 ust. 3 ustawy kategorycznie wskazują na skład nowopowstałej z mocy ustawy Kasy Krajowej i wykluczają w niej członkostwo podmiotów niebędących kasami. Wskazał zarazem, że dotychczasowa praktyka, opinie prawne złożone w sprawach sądowych i orzecznictwo wskazują na możliwość odmiennego pojmowania znaczenia tych przepisów. Podkreślił także, że prawo spółdzielcze przewiduje wyczerpujący katalog zdarzeń skutkujących utratą członkostwa, wśród których nie ma zmiany stanu prawnego powodującej utratę członkostwa z mocy prawa. Sąd stwierdził ponadto, że do członkowskiego stosunku spółdzielczego dotychczasowych członków Kasy Krajowej należy stosować ogólne zasady nieretroakcji przewidziane w art. 3 k.c. i art. XXVI p.w.k.c., co prowadzi do konstatacji, że pozwana spółka zachowuje swoje członkostwo w Kasie Krajowej.

Z drugiej strony Sąd Apelacyjny wskazał na okoliczność, że zmiana stanu prawnego, przewidująca wymóg zrzeszania się w Kasie Krajowej wyłącznie kas będących spółdzielniami, jak również modyfikacja i charakter kompetencji Kasy Krajowej wobec zrzeszonych w niej członków, wskazują na wyraźną intencję ustawodawcy, by wyłącznie kasy były członkami Kasy Krajowej. Sąd podkreślił, że również przepisy prawa spółdzielczego nie dają możliwości uczestniczenia w samorządzie spółdzielczym innym jednostkom niż spółdzielnie. (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W ustawie z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych nie ma przepisu przewidującego, że z chwilą jej wejścia w życie osoby prawne niebędące spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi tracą z mocy prawa członkostwo w Krajowej Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej. W tej sytuacji art. 33 ust. 1 i art. 48 ust. 3 ustawy mogłyby być tylko wówczas uznane za ewentualne źródło wywołujące wspomniany skutek w odniesieniu do dotychczasowych członków Kasy Krajowej niebędących spółdzielczymi kasami, gdyby ustawa zawierała przepisy intertemporalne pozwalające na stosowanie ustawy z mocą wsteczną i to w ściśle oznaczonym

zakresie. Jednakże i takich przepisów ustawa nie zawiera, co oznacza, że jej regulacje mogą wywołać skutki prawne poczynając od dnia wejścia w życie. Członkostwo w Kasie Krajowej osób prawnych niebędących spółdzielczymi kasami, nabyte pod rządem stanu prawnego poprzedzającego wejście w życie ustawy, nie było sprzeczne z ówczesnym stanem prawnym, ponieważ stanowiące wówczas podstawę działania spółdzielczych kas przepisy ustawy z dnia 23 maja 1990 r. o związkach zawodowych (Dz.U. Nr 55, poz. 234) oraz rozporządzenia wykonawczego nie regulowały materii zrzeszania się spółdzielczych kas w innych organizacjach, a zatem tworzenie spółdzielni osób prawnych z ich udziałem było dopuszczalne na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848 ze zm.).

Wejście w życie w dniu 5 lutego 1996 r. ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. nie mogło wywołać skutku w postaci automatycznej utraty członkostwa w Kasie Krajowej przez te podmioty, które pod rządem przepisów ustawy nie mogłyby już nabyć członkostwa, a to wobec ograniczeń podmiotowych wprowadzonych w art. 33 ust. 1 zdanie drugie ustawy.

Zważyć należy na zasadę zakazu retroakcji wynikającą z art. 3 k.c. w sytuacji, w której żaden przepis ustawy szczególnej nie zawiera wyraźnego wyjątku, pozwalającego na wywołanie przez ustawę skutków z mocą wsteczną. Zasada ta należy do kanonu podstawowych dyrektyw państwa prawnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2000 r., II CKN 293/00, OSNC 2000, nr 11, poz. 209 lub postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2003 r., II CK 328/02, nie publ.), możliwość retrospektywnego stosowania prawa musi więc zostać jednoznacznie wyrażona w samej ustawie, a zatem nie może być wyprowadzana w drodze interpretacji zamiaru ustawodawcy (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 grudnia 1997 r., III CZP 61/97, OSNC 1998, nr 5, poz. 75 lub uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2003 r., II CK 328/02, nie publ.). (...)

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego przyjęto również, że w demokratycznym państwie prawnym nie można wywodzić mocy wstecznej ustawy z jej celu (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 maja 1986 r., U 1/86, OTK 1986, poz. 2 i z dnia 8 listopada 1989 r., K 7/89, OTK 1989, poz. 8, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2006 r., II CK 374/05, "Biuletyn SN" 2006, nr 5, s. 12). Stwierdzono wręcz, że art. 3 ustawy utracił przez *desuetudo*

moc obowiązującą w zakresie, w jakim odwołuje się do celu ustawy, gdyż przesłanka celu ustawy jest na tyle nieostra i niejasna, że stwarza zagrożenie dokonywania przez sądy arbitralnych ocen prowadzących do naruszenia pewności prawa. W tej sytuacji, skoro w ustawie nie ma przepisu przejściowego, który jednoznacznie pozwala na jej działanie z mocą wsteczną w przedmiocie pozbawienia członkostwa w Kasie Krajowej osób prawnych niebędących spółdzielczymi kasami, to art. 33 ust. 1 ustawy może być rozumiany jedynie jako wyłączający zdolność do nabycia członkostwa przez takie podmioty, ale tylko ze skutkiem *ex nunc*.

Stosunek członkostwa w ramach osoby prawnej, a więc także w spółdzielni osób prawnych, którą jest Kasa Krajowa, jest „wiązką” praw podmiotowych o różnym charakterze, których utrata może nastąpić przez wygaśnięcia prawa podmiotowego w następstwie wystąpienia zdarzenia wskazanego przez ustawodawcę, przez przeniesienie prawa podmiotowego z jednej osoby na drugą lub przez połączenie prawa i obowiązku. Żaden z tych sposobów nie wystąpił w niniejszej sprawie; w ustawie brak przepisu wskazującego zdarzenie skutkujące wygaszeniem stosunku członkostwa istniejącego w chwili jej wejścia w życie, nie ma podstaw do przyjęcia, że doszło do przeniesienia czy też przekształcenia członkostwa, jak też, nie można mówić o połączeniu praw i obowiązków, ponieważ art. 48 ust. 3 ustawy wskazuje na kontynuację członkostwa w ramach tej samej osoby prawnej, jaką jest Kasa Krajowa. Ponieważ żaden z przepisów ustawy nie pozwala na uznanie go za podstawę wygaszenia stosunku członkostwa w Kasie Krajowej, przyjąć należy, że ustawa tej materii nie reguluje. W związku z tym, a ponadto wobec brzmienia art. 48 ust. 3 ustawy wskazującego na przyjęcie przez ustawodawcę stanu podmiotowej kontynuacji funkcjonowania Kasy Krajowej, uzasadniony jest wniosek, że na podstawie art. 33 ust. 2 ustawy do wymienionej spółdzielni osób prawnych stosuje się, w zakresie nieuregulowanym ustawą, przepisy Prawa spółdzielczego. Oznacza to, że przepisy tego Prawa stanowią wyłączną podstawę określającą przyczyny i sposoby utraty członkostwa w Kasie Krajowej.

W Prawie spółdzielczym przyjęta została reguła *numerus clausus* sposobów ustania członkostwa w spółdzielni oraz określających je przyczyn, a zatem stosunek prawny członkostwa w spółdzielni ustaje tylko w wypadkach ściśle określonych w ustawie. Nie obejmują one swym zakresem utraty członkostwa z mocy samego

prawa, jak również w następstwie zmiany statutu spółdzielni. Nie ma zarazem żadnych podstaw do przyjęcia, aby ten zakres regulacji Prawa spółdzielczego nie znajdował zastosowania do oceny utraty członkostwa w Kasie Krajowej, skoro art. 33 ust. 2 ustawy wręcz nakazuje we wskazanym zakresie stosowanie wprost przepisów Prawa spółdzielczego, a nie ich odpowiednie stosowanie. Próba dokonywania odmiennej wykładni przepisów ustawy, sugerowanej przez stronę powodową, stwarzałaaby zagrożenie naruszenia zasady ochrony praw nabytych, traktowanej jako jedna z podstawowych zasad państwa prawnego.

Wobec powyższego należało uznać, że z chwilą wejścia w życie ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych osoby prawne niebędące spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi nie utraciły z mocy prawa członkostwa w Krajowej Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej.

Z przytoczonych względów podjęto uchwałę, jak wyżej.